

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อ” มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการผลิตซ้ำ ความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ในสังคมของชาวไทลื้อและกลไกทางสังคมที่คนไทลื้อใช้เป็นเครื่องมือในการผลิตซ้ำ ผู้วิจัยใช้แนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมชุมชนและความเชื่อของชุมชน วิถีชีวิตและค่านิยม เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามนั้น ผู้วิจัยใช้การสังเกตและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และข้อมูลที่ได้รับมามีการตรวจสอบความถูกต้องและการแยกแยะการวิเคราะห์ โดยใช้กรอบแนวคิดที่กำหนดไว้และนำเสนอโดยการบรรยาย ผลของการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ชาวไทลื้อมีความเชื่อในเรื่องผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในเรื่องผีของชาวไทลื้อมีตั้งแต่ระดับครอบครัวได้แก่ ผีปู่ย่า ซึ่งเป็นผีเรือนซึ่งคอยคุ้มครองรักษาลูกหลานให้ประพฤติดูอยู่ในกรอบประเพณีและจะลงโทษผู้ที่ประพฤติดี ผีครอบครัวเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดโดยการผ่านพิธีกรรมการไหว้ผีปู่ย่า ชาวไทลื้อยังนับถือผีหมู่บ้าน ใจบ้านและเชื่อว่า ผีใจบ้านจะคุ้มครองชุมชนให้อยู่ดีมีสุข นอกจากนี้แล้วชาวไทลื้อยังนับถือผีที่เป็นสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ผีน้ำ ผีตะวัน ผีเจ้าป่า ผีสิ่งแวดล้อมจะสัมพันธ์กับอาชีพการเกษตรได้แก่ น้ำ และป่า ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของน้ำ การนับถือผีแสดงออกโดยการประกอบพิธีกรรม นอกจากการแสดงการนับถือผีแล้ว ยังเป็นกระบวนการถ่ายทอดความเชื่อแก่คนในชุมชนด้วย

2. ความเชื่อในพุทธศาสนา ชาวไทลื้อมีความเชื่อในศาสนาพุทธอย่างมั่นคง พิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธถือเป็นประเพณีของชุมชนซึ่งมีทั้งการปฏิบัติในครอบครัว และในชุมชน การปฏิบัติในครอบครัวในรอบชีวิต ได้แก่ ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา งานบวชนาค

3. ค่านิยมของชาวไทลื้อใน 4 ด้าน ได้แก่

- 3.1 ด้านการใช้ภาษา ชาวไทลื้อมีค่านิยมในการใช้ภาษาอยู่ 3 ภาษา คือ ภาษาไทลื้อ ภาษาถิ่น (คำเมือง) ภาษาไทย โดยที่ภาษาถิ่นและภาษาไทยจะใช้ในบางโอกาส แต่ภาษาไทลื้อจะใช้สื่อสารกันภายในชุมชน คนทุกคนในชุมชนพูดภาษาไทลื้อ จะเห็นได้ว่าคนไทลื้อแม้จะมาอยู่ในประเทศไทยนานหลายสิบปีแล้ว แต่ภาษาไทลื้อยังไม่ถูกกลืนยังคงได้รับ

การผลิตซ้ำ กลไกสำคัญในการถ่ายทอดได้แก่ ผู้อาวุโส หัวหน้าครอบครัว ผู้นำหมู่บ้าน กลุ่มพัฒนาสตรี

3.2 ค่านิยมด้านการแต่งกาย การแต่งกายของคนในชุมชนปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดในเวลาออกงานสังคม จากที่สมัยก่อนนิยมแต่งกายด้วยชุดไทยสี่ท่อนหญิงและชายปัจจุบันเหลือแต่ผู้เฒ่าผู้แก่และคนชราเท่านั้น ที่ออกงานสังคมด้วยชุดไทยสี่ท่อน คนวัยกลางคน คนหนุ่มสาวเด็กและวัยรุ่นนิยมเสื้อผ้าตามสมัยออกงานสังคมแทน เนื่องจากสะดวกในการตัดเย็บและหาซื้อได้ง่าย ราคาถูกประหยัดเวลา ชุดไทยสี่ท่อนจะนิยมนำมาใช้ในบางโอกาสเช่น งานประเพณีในชุมชนเท่านั้น สาเหตุเพราะความยุ่งยากในการทอและการตัดเย็บแต่ถ้าเวลาทำงานหรืออยู่บ้านก็ยังนิยมใส่ผ้าไทยสี่ท่อน โดยผู้ชายจะใส่เสื้อม่อฮ่อมกางเกง 3 ดูก ผู้หญิงใส่เสื้อผ้าฝ้าย ผ้าซิ่นโคร่ง

3.3 ค่านิยมด้านการกินของคนไทยที่ยังยืนอยู่บนพื้นฐานของความเรียบง่าย นิยมกินอาหารตามฤดูกาลหรือตามธรรมชาติ สะดวกไม่ยุ่งยาก โดยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ไว้กินกันเอง จะซื้อในส่วนที่ทำเองไม่ได้ เช่น เกล็ด น้าปลา ผงชูรส นอกนั้นทำไว้กินไว้ใช้เองหมด อาหารส่วนใหญ่มีรสจืด เนื่องจากกินได้ทั้งผู้ใหญ่และเด็กเน้นผักและขั้นตอนการปรุงที่ไม่ยุ่งยาก คนชราที่เข้าวัดทำบุญเกือบทุกคนในหมู่บ้านจะละเว้นเนื้อสัตว์เนื่องจากย่อยยากเป็นอันตรายต่อสุขภาพกาย ส่วนด้านจิตใจถือว่าการละทิ้งบาป ไม่ฆ่าสัตว์ เพื่อความสุขสันต์ปลายของชีวิต อาหารที่ประกอบด้วยเนื้อสัตว์ล้วน ๆ จะนิยมทำกันในเทศกาลงานบุญเท่านั้น เช่น ลาบ ซ่า อุ๊บไก่ เพื่อต้อนรับแขกบ้าน อาหารที่นิยมกินอีกชนิดคือ ข้าวซอยจ่าง และข้าวพุ้นที่คนไทยนิยมกินกันได้ทุกเพศทุกวัย จากการที่ปลูกผักไว้กินเองทำให้ชาวบ้านรู้หลักในการถนอมอาหารด้วยการดองผักต่าง ๆ เพื่อเก็บไว้กินในฤดูกาลที่ปลูกไม่ได้ นอกจากนี้ชาวไทยก็ยังสามารถดัดแปลงอาหารต่าง ๆ เพื่อจะได้เก็บไว้กินได้นาน ๆ เช่น การทำถั่วเน่าบอง การทำน้ำผัก การทำน้ำหน่อ หรือการทำหน่อแห้งไว้กินนอกฤดู จะเห็นได้ว่าการนิยมกินผักที่ปลูกเอง และเป็นอาหารรสจืด ทำให้ชาวไทยโดยเฉพาะหญิงสาวจะมีผิวสวย ขาวนวลเนียน ไร้สิวและฝ้า เนื่องจากถูกฝึกให้กินผักมาตั้งแต่เป็นเด็ก

3.4 ค่านิยมด้านการพักผ่อน ยังนิยมจับกลุ่มกันร้องรำทำเพลงเหมือนสมัยโบราณ หากเวลาว่างในชุมชนก็จะให้ความร่วมมือกันจัดงานด้วยดี เพลงขับยังนิยมเปิดฟังกันอยู่ในหมู่ผู้อาวุโส เด็กและวัยรุ่นให้ค่านิยมด้านการพักผ่อนด้วยการฟังเพลงและดูรายการทางโทรทัศน์มากกว่า บางคนอาจจะเล่นตามบ้าน จะเห็นได้ว่าค่านิยมด้านการพักผ่อนถูกเปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้วกลไกสำคัญในการถ่ายทอด มีผู้อาวุโส หัวหน้าครอบครัว ผู้นำกลุ่ม และองค์กร

4. วิถีชีวิตของคนไทลื้อในรอบ 1 ปี ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เนื่องจากคนในชุมชนมีอาชีพทำนา ทำสวนเป็นหลัก กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตนั้นจะหมุนเวียนไปตามฤดูกาล การเริ่มต้นการเพาะปลูกขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ พืชไร้ผลผลิตส่วนใหญ่มีไว้กินเหลือก็นำออกขาย เพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว ส่วนพืชสวนมีไว้กินอย่างเดียว บ้านทุกหลังจะมีสัตว์เลี้ยงไว้เพื่อบริโภค เช่น ไก่ เป็ด หมู วัว ควาย บางบ้านมีที่ดินมากก็จะขุดบ่อเลี้ยงปลา อาชีพเสริมภายในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพค้าขาย และการทำข้าวเหนียวมันสำปะหลัง ซึ่งเป็นผลผลิตจากพืชไร่แล้วนำมาตัดแปดปรุงปรุงเป็นสินค้าหลักของชุมชน การจักสานเป็นหน้าที่ของผู้อาวุโสและหัวหน้าครอบครัวที่จะจัดหาไว้ใช้ในฤดูทำนา แม่บ้านและหญิงสาวจะมีกลุ่มนายทุนนำถุงย่ามมาให้เย็บส่งขายในท้องตลาด เด็กและวัยรุ่นก็จะช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่ตามความสามารถที่จะช่วยได้ วิถีการดำรงชีวิตจะหมุนเวียนกันตลอดภายในรอบ 1 ปี

5. ความสัมพันธ์ของคนไทลื้อในชุมชนมีอยู่ 3 ระดับ คือ

5.1 ความสัมพันธ์ของคนกับคน ในครอบครัว มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี บิดามารดามีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว การอบรมสั่งสอนเป็นหน้าที่ของผู้อาวุโสในบ้านรวมทั้งบิดามารดา งานในบ้านจะช่วยกันทำ การนับถือญาตินับถือตามสายเลือดและการเกี่ยวข้องด้วยการทำงาน หากบิดามารดาแก่ชราบุตรทุกคนต้องดูแลเอาใจใส่ จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจะมีความรักความอบอุ่น ความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนมีความสัมพันธ์กัน โดยหน้าที่และส่วนตัวต้องพบปะเยี่ยมเยียนช่วยเหลือกันตลอดเวลา คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี มีความเข้มแข็งสามารถยืนหยัดด้วยตัวเองได้ แม้จะพึ่งตนเองได้แต่ชาวไทลื้อในหมู่บ้านวังลาวก็ยังไม่ทิ้งความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนอื่น มีการเดินทางไปหากันอยู่เสมอ งานพิธีกรรมด้านความเชื่อ เช่น พิธีเลี้ยงเมือง (ผีเสื้อบ้าน) ก็จะทำร่วมกันกับหมู่บ้าน สบรวกหรืองานดักบาตรเทโวโรที่เป็นประเพณีทางศาสนา

5.2 ความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติ คือ คนกับป่า และชุมชนกับป่า ที่ประกอบไปด้วยภูเขา แม่น้ำ มีเจ้าของเทพอารักษ์ คอยดูแลให้ป่าสมบูรณ์ ใครจะลวงละเมิดไม่ได้ คนทุกคนในชุมชนจึงต้องช่วยกันดูแลรักษาป่า ความสัมพันธ์ของคนกับป่าจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน ส่วนความสัมพันธ์ของชุมชนกับป่าจะเห็นได้ว่า ป่ามีความสำคัญมากต่อชุมชน บนภูเขาจะมีแหล่งเก็บน้ำขนาดใหญ่เพื่อเก็บน้ำไว้ให้เกษตรกร ใช้ยามฤดูขาดน้ำถ้าหากไม่มีป่า ดินขาดน้ำในแอ่งเก็บน้ำก็จะแห้ง กิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น หากต้องการใช้ไม้ต้องบอกกล่าวเจ้าป่าเจ้าเขาก่อน โดยการนำดอกไม้ ธูปเทียนเข้าไปขอ

กับต้นไม้ใหญ่ในป่า หากไม่ทำการขอ คนไทลื้อเชื่อว่าคนที่ตัดจะมีเคราะห์ คนไทลื้อรักภัย และหวงแหนป่า ความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติจึงเป็นไปอย่างให้คุณค่า

5.3 ความสัมพันธ์ของคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ในเรื่องผีและความเชื่อ วิถีชีวิตของคนไทลื้อในแต่ละวันจะสัมพันธ์กับความเชื่อและเรื่องผี หากมีเหตุการณ์เกิดขึ้นกับตัวเองหรือกับครอบครัว เชื่อว่าเป็นการกระทำของผีซึ่งมีอำนาจ มีอิทธิพลสามารถทำให้เกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ ได้ หากได้รับความไม่เคารพนับถือ จึงมีการกราบไหว้บอกกล่าว การทำการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผี เช่น จะตัดไม้ต้องบอกผีป่า จะปลูกบ้านต้องบอกกล่าวเจ้าที่ อีกเรื่องหนึ่งที่เกิดกับชาวบ้านบ่อยมากคือ อาการปวดหัวและปวดท้องในเวลากลางวันพอกกลางคืนก็หาย ชาวไทลื้อเชื่อว่าเป็นอาการของผีน้ำ หรือผีตะวันทำให้เกิดอาการดังกล่าว ความเชื่อนี้ทำให้เกิดการยอมรับว่าธรรมชาติมีฤทธิ์เดชและเชื่อว่าผีต่าง ๆ มีจริง แม้นจะไม่เคยเห็นตัวตนมาก่อน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึง ความเชื่อในเรื่องผี มีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของคนไทลื้อ อีกทั้งยังใช้อำนาจเหล่านั้นมาควบคุมความประพฤติ การปฏิบัติของคนในสังคมให้มีระเบียบแบบแผน ทำให้สังคมมีความสุข เกิดความเคารพยำเกรงและเชื่อว่าผีมีอำนาจในการควบคุมดูแลให้ปลอดภัยและมีความสุขได้ จึงทำให้คนไทลื้อได้ปฏิบัติตามความเชื่อที่เคยยึดถือไว้อย่างเคร่งครัด ความเชื่อเรื่องผีแต่ดั้งเดิมจึงยังคงอยู่ในสังคมไทลื้อจนถึงทุกวันนี้

กลไกสำคัญที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำทางสังคมของชาวไทลื้อ

1. กลไกสำคัญที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำด้านความเชื่อในเรื่องผี คือ พระสงฆ์ ผู้นำในการจัดพิธีและ ผู้ทำพิธี กลุ่มสตรี ผู้อาวุโส หัวหน้าครอบครัว
2. กลไกสำคัญที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำด้านความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนา คือ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน มัคทายก ผู้อาวุโส กลุ่มสตรี หัวหน้าครอบครัว
3. กลไกสำคัญที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำค่านิยมด้านการใช้ภาษา คือ พระสงฆ์ ผู้อาวุโส มัคทายก ผู้นำชุมชน
4. กลไกสำคัญที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำ ค่านิยมด้านการแต่งกาย คือ กลุ่มสตรี ผู้อาวุโส หัวหน้าครอบครัว
5. กลไกสำคัญที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำค่านิยมด้านการกิน คือ ผู้อาวุโส หัวหน้าครอบครัว กลุ่มสตรี
6. กลไกสำคัญที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำค่านิยมด้านการพักผ่อน คือ ผู้อาวุโส หัวหน้าครอบครัว

7. กลไกสำคัญที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำด้านวิถีชีวิต คือ ผู้อาวุโส หัวหน้าครอบครัว กลุ่มสตรี
8. กลไกสำคัญที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำด้านความสัมพันธ์ของคนกับคน ผู้อาวุโส หัวหน้าครอบครัว
9. กลไกสำคัญที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำด้านความสัมพันธ์ของคนกับคนกับธรรมชาติ คือ ผู้อาวุโส หัวหน้าครอบครัวและ ผู้นำชุมชน
10. กลไกสำคัญที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำด้านความสัมพันธ์คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ ผู้อาวุโส หัวหน้าครอบครัว ผู้นำชุมชนและ กลุ่มสตรี

บทบาทของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อ ด้านความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต ความสัมพันธ์และกลไกทางสังคมที่ชาวไทลื้อใช้ในการผลิตซ้ำ จึงทำให้คนในสังคมไทลื้อมีวิถีการดำเนินชีวิต แบบแผนความประพฤติในสังคมเป็นแบบเดียวกัน มีความรักความสามัคคี ทำให้ชุมชนสงบสุข มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของไทลื้อจึงหมายถึงการให้คุณค่าและความสำคัญที่ต้องมีความต่อเนื่องมาตราบเท่าทุกวันนี้

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้คำตอบเกี่ยวกับการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมชุมชนของไทลื้อ ด้านความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ และกลไกที่ชาวไทลื้อใช้ในการผลิตซ้ำ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ความคิด ทฤษฎีงานวิจัยเข้ามาเป็นกรอบในการศึกษาทำให้ผลของการวิจัยพบว่า ชาวไทลื้อมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อาหารการกินผลิตเอง อาศัยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ในระดับครอบครัว มีปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ เป็นผู้ให้ความรู้ มีค่านิยมด้านการแต่งกายทันสมัย (รพีพร รักมนุษย์, 2528, หน้า 9) กล่าวไว้ว่า ค่านิยมของการแต่งกายของชาวไทลื้อทั้งชายและหญิงส่วนมากแต่งกายตามสมัยนิยม แต่ในโอกาสพิเศษ เช่น งานบุญ งานสงกรานต์ มักจะแต่งกายตามประเพณีนิยม แบบคนไทยภาคเหนือ และแบบคนไทลื้อ เช่น ชายสวมกางเกงขาก๊วย และเสื้อม่อฮ่อม มีผ้าขาวม้าพาดเอว ส่วนหญิงสวมผ้าถุงมีเชิงคางมา ซึ่งทอดด้วยมือที่เรียกว่า ชันลื้อ และสวมเสื้อปัก ปัจจุบันชาวไทลื้อยังคงรักษาความเชื่อในเรื่องผี ประเพณีทางศาสนา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างเคร่งครัด เพราะชาวไทลื้อเชื่อว่าสรรพสิ่งรอบกายทุกอย่างมีผีเป็นเจ้าของ พิสมัย อะโน (2538) ได้ให้ทัศนะคติเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านความเชื่อว่ามี การให้ความหมายกับสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัว ระบบความสัมพันธ์ในชุมชนจะแสดงออกในรูปแบบประเพณี พิธีกรรม และกิจกรรม จึงเกิดการยอมรับนับถือผีและสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อว่าสิ่งดังกล่าวมีพลังมีอำนาจเป็นสิ่งเร้นลับ ให้คุณและโทษกับชีวิตได้ ความเชื่อเหล่านี้มีพื้นฐานมาจากการต่อสู้เพื่อชีวิตในการทำมาหากินที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติ ในงานวิจัยเล่มเดียวกันยังได้กล่าวไว้ว่า การที่ต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน การต่อสู้เพื่อให้ทุกคนมีอยู่มีกิน ระบบการผลิตต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ต้องพัฒนาเป็นระบบคุณค่า ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมากลายเป็นวัฒนธรรมชุมชน ความรัก การแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน การสมถะภายใต้จิตสำนึกเหล่านี้เป็นศักยภาพพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน จึงเป็นแหล่งผลิตวัฒนธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของสมาชิก ให้ความอบอุ่น ให้โอกาส เกิดการเรียนรู้ โดยมีวัฒนธรรมเป็นตัวคอยควบคุมระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกและโครงสร้างทางสังคมอีกด้วย จึงเกิดการเช่นไหว้ บูชา ลักการะเข้าที่ เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจ เกิดพลัง (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2530) ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมชุมชนทุกแห่ง ล้วนมีระบบความเชื่อตามธรรมชาติ รู้จักตั้งคำถามและพยายามหาคำตอบมาอธิบายจากความสงสัยเกี่ยวกับเรื่อง การเกิด การตาย ทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องของวิญญาณว่ามีอำนาจ ทำให้มนุษย์มีการเช่นสรวงบูชา เกิดการยอมรับในเรื่องผีและความเชื่อมีการเปลี่ยนแปลงผสมผสานตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปของสังคม โดยการถ่ายทอดการนับถือออกมาในรูปแบบพิธีกรรม การเช่นไหว้ผีและวิญญาณที่เป็นความเชื่อทางศาสนา ลึกว่าก่อให้เกิดศิริมงคลรวมทั้งช่วยคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่างๆบันดาลให้โชคกลางแคล้วคลาดจะสิ่งชั่วร้ายเพื่อนำมาผนวกเข้ากับโครงสร้างทางสังคม ทำให้ชาวไทลื้อมีพิธีกรรมแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดา โดยการกราบไหว้ผีบรรพบุรุษที่ชาวไทลื้อนับถือว่าเป็นเทวดาบ้านองค์หนึ่ง จึงทำให้ความเชื่อเหล่านี้เกิดระบบคุณค่า พัฒนาเป็นวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต การผลิตในรอบ 1 ปี การนับถือผู้อาวุโสคือผู้ที่ควรให้ความเคารพและเชื่อฟัง จึงยึดเอาผู้อาวุโสเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ เป็นการกล่อมเกล่าให้คนในชุมชนรักษาความเชื่อในเรื่องผี และประเพณีทางศาสนาอย่างเคร่งครัดมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

ถึงแม้วัฒนธรรมด้านความเชื่อดังที่กล่าวมานั้นจะยังคงได้รับการผลิตซ้ำอยู่แต่ในความหมายของวัฒนธรรม ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง (จรัญ พรหมอยู่, 2526, หน้า 89) กล่าวว่าเป็นเนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เรียนรู้ ผลิตซ้ำ รับช่วงสืบทอดไปได้ มีระบบที่เปลี่ยนแปลงมีการปรับตัว รวมทั้งเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึง วิถีชีวิตที่แตกต่างกันของ แต่ละกลุ่มสังคม ตามแต่จะสร้างขึ้น เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2538, หน้า 3-5) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา ในศตวรรษที่ 21 ว่า โลกที่เปลี่ยนไปใน ทิศทางที่ไร้พรมแดน ดังนั้น ครอบครัว ชุมชน สังคม จะต้องแสวงหาความพอดี ดังนั้นการดำรงชีวิตจึงอยู่ที่การเรียนรู้ การรู้ทัน และการปรับตัว สังคมมนุษย์ตลอดชีวิตมุ่งพัฒนา คุณภาพชีวิต

สังคม การเรียนรู้ชีวิต การทำงาน ที่ผสมผสานกลมกลืนกันในชุมชนเพื่อความเข้มแข็งที่ช่วยเสริมความก้าวหน้า และความมั่นคงของประเทศ การจัดการศึกษาเพื่อชุมชนเป็นการทำให้เกิดความรู้จะเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงชุมชน และสังคมไปสู่ทิศทางที่สมดุลและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า การจัดการศึกษาเพื่อชุมชนต้องเกิดจากการร่วมมือจากหลายฝ่าย ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ร่วมพลังสู่รูปแบบที่หลากหลายเหมาะสมกับสภาพสังคม วัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ เกิดการผสมผสานของวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่จึงมีความเชื่อบางอย่างที่ถูกเลิกปฏิบัติไป เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่เกิดจากความเจริญเข้ามาครอบงำวัฒนธรรมบางอย่างเช่น การสู่ขวัญควาย เพื่อระลึกถึงบุญคุณของควายที่ทำให้ชาว ไทลื้อมีข้าวกินไม่อดอยาก ไม่ขาดแคลน แต่ปัจจุบันเนื่องจากความเจริญเข้ามาใน หมู่บ้านจากแรงงานควายไถนา คนไทลื้อหันมานิยมใช้รถไถแทนทำให้ประเพณีสู่ขวัญควายขาดความสำคัญ ลดบทบาทลงไป เนื่องจากต้องการความสะดวกสบาย รวดเร็ว อีกพิธีหนึ่งที่กำลังเริ่มลดบทบาทไปคือพิธีเก็บขวัญข้าว ซึ่งเป็นพิธีโบราณที่ชาวไทลื้อส่วนใหญ่ถือปฏิบัติตั้งแต่โบราณ เป็นพิธีเก็บขวัญข้าวขึ้นยุ้งฉาง ปัจจุบันชาวไทลื้อไม่ปฏิบัติกันแล้ว ยังมีความเชื่อบางอย่างยังคงอยู่แต่รูปแบบพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงเพราะรูปแบบสังคมของชุมชนเปลี่ยนแปลงทำให้ต้องปรับรายละเอียดของพิธีกรรมให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อม เช่น พิธีการ ฮ้องขวัญ สมัยก่อนจะมีคนทำพิธีขับกล่อมขวัญ 3 วัน ปัจจุบันเนื้อหาของการขับกล่อมจะทำพิธีให้เสร็จภายในครึ่งวันของใช้ในพิธีก็ตัดออกไป เช่น หวี กระจก เสื้อผ้า คงเหลือความเชื่อและความมุ่งหมายของความเชื่อที่ยังอยู่ อีกความเชื่อที่พบว่ารูปแบบพิธีกรรมเปลี่ยนแปลง คือ ประเพณีบวชนาค สมัยก่อนหากใครจะบวชนาคต้องไปเป็นขะยม (เด็กวัด) หัดอ่านภาษาบาลีให้รู้ความหมายจนคล่องก่อนแล้วถึงจะทำพิธีบวชซึ่งต้องใช้เวลาประมาณ 3 เดือน แต่ปัจจุบันถ้าหากใครอยากบวชก็หัดอ่านคำสวดมนต์แค่ 1 สัปดาห์ และจุดมุ่งหมายในการบวชไปใช้แต่เพียงต้องการทดแทนคุณบิดา มารดา แค่นั้นแต่เป็นบวชเพื่อเรียนจึงทำให้คุณค่า และนัยสำคัญของประเพณีเปลี่ยนไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการผลิตข้าววัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อ ด้านความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ และกลไกทางสังคม ที่ชาวไทลื้อใช้ในการผลิตข้าวทางวัฒนธรรมนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดผลในการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมให้คงอยู่ เพราะชุมชนและครอบครัวยังเห็นคุณค่า ในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และยังมี การถ่ายทอดโดยผ่านพิธีกรรมดังกล่าว ดังนั้นการจะส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ทั้งภาครัฐ

และเอกชน ควรสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ความเชื่อและ ประเพณีทางด้านศาสนาอย่างต่อเนื่อง และกิจกรรมพิธีกรรมที่จัดขึ้น ควรสอดแทรกคุณค่าและ ความสำคัญเพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ ในชนชาติเผ่าพันธุ์ของ ตนเอง มีความรู้และเข้าใจความหมายของพิธีกรรมต่าง ๆ อีกทั้งคนในชุมชนได้ให้ความสำคัญ ของสรรพสิ่งรอบกายว่ามีเจ้าของ จึงควรสนับสนุนให้คนในชุมชนรู้จักจักรวรรดิชาติ และใช้ ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าก่อประโยชน์สูงสุด ในด้านการผลิตซ้ำทางด้านวัฒนธรรมความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ในชุมชนเพื่อทำให้ในความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณียังคงอยู่กับ วิถีชีวิตในชุมชนอย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผู้ที่สนใจจะศึกษาการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อ ด้านความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ และกลไกทางสังคมที่คนไทลื้อใช้ในการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ผู้ที่ สนใจสามารถใช้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมความเชื่อ ค่านิยมวิถีชีวิตความสัมพันธ์ใน การดำรงชีวิตของชาวไทลื้อ เพื่อให้คนในชุมชนมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรม ท้องถิ่น การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ จึงขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตของสังคมที่มี การปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงไปตามความจำเป็น ให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพความเป็น จริงในการดำรงชีวิตของชาวไทลื้อ และเพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางในการให้ความช่วยเหลือ ด้านการเปลี่ยนแปลง ความเชื่อดังกล่าว สามารถใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดให้กับคน รุ่นหลังได้ปฏิบัติต่อไป